

A kultúra interaktív fogyasztói

Hogyan vonjuk be látogatóinkat a szolgáltatás folyamatába?

CZÉKMÁNY Anna

Mennyit változtak a múzeumok (legalábbis nagy részük) az első múzeumi boom, vagyis a 19. század óta? Rengeteget, válaszolhatnánk habozás nélkül. Ha azonban jobban eltűnődünk a kérdésen, a szempontrendszerek és módszerek szinte nyomasztó bősége sejlik fel előttünk, melyekben esetenként csak a cél a közös: a 21. századi múzeum alapvető karakterjegyeinek megragadása és (múzeum)történeti kontextusba helyezése. A múzeumelmélettel és múzeumi gyakorlattal foglalkozó munkákból egy olyan fogalmat emelnék ki, mely nem olyan régen bukkant fel a szakirodalomban és a közbeszédben, és igen hamar a memóriaintézmények egyik sokat hangoztatott, stratégiai céljává lépett elő: a *látogató-központúságot*. Számos további kifejezés juthat még eszünkbe e fogalomhoz kapcsolódóan az interaktivitástól kezdve a társadalmasításig, de ezekre most nem térnek ki.

E magyarul kissé esetlenül hangzó fogalomnál megkerülhetetlen, hogy a látogató/befogadó és a múzeum viszonyával is foglalkozzunk, s ezáltal pedig közös kapcsolódási pontra leljünk a kortárs múzeum és a könyvtárak szolgáltatásai között. Mindkét intézménnyel szemben implicit vagy explicit elvárásként fogalmazódik meg ugyanis, hogy programkínála-

tukkal minél több látogatót/használót invitáljanak tereikbe, és alakítsanak ki aktív közösséget intézményeik köré.

A Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) múzeumpedagógusaként nem a látogató-központúság lassan könyvtárryra duzzadó definícióiból szemezgetnék, vagy a hozzá kapcsolódó fogalmak láncolatának felfejtésére tennék kísérletet a továbbiakban, hanem inkább arra a perspektívaváltásra hívnám fel a figyelmet, mellyel képesek vagyunk kimozdítani a látogatót korábbi, hagyományosan passzív, szemlélődő szerepéből. A PIM tágra értelmezett múzeumpedagógiai kínálatának (portfóliójának) ismertetésével azt mutatom be, milyen utakon indultunk el, hogy a múzeumunk agora típusú közösségi térként is funkcionáljon. Remélem, e rövid bemutatkozás inspiráló lesz a *könyvtáros kollegák* számára is.

Látogató-központúság

A 19. századi múzeumok befogadója adott fejlődési sorba rendelt, objektív jelentéssel bíró tárgyakkól létrehozott tárlattal szembesült, s szerepe nem volt kevesebb, mint hogy érzékelje és (lehetőségeihez

mérten) értelmezze azt a kényszerítő erőt, mely a kiállított tárgyakat az adott térbeli struktúrába rendezte, s hogy egyenként is felfejtse a kiállított anyagok egyedi, egyszeri és mindenki számára (szinte) azonos jelentését, megtapasztalja kiválasztottságuk okát és önmagáért való értéküket. A tárgyakról, melyeket kimenekítettek a tömegtermelés sodrásából, úgy vélték, rendelkeznek a szemlélőtől független, immanens jelentéssel, a tárlatban pedig, a rendező szakértelmének köszönhetően, e tárgyak benső tartalmuk okán nyerték el megfelelő helyüket.

A 21. századi múzeumokban nehéz az „objektív jelentést” idézőjelek nélkül használni. A tárlatok jelentős része egyre nyilvánvalóbbá teszi, hogy a tárgyak értékét a szemlélők határozzák meg, és ez személyes, közösségi, társadalmi, politikai, gazdasági preferencia/döntések eredménye, a kiállítás pedig valamely témának, történetnek egy adott, de nem kizárólagos érvényességű olvasata. A befogadó már nem szorgalmas dekódoló, akire „örök értékek” és azok kapcsolódási lehetőségeinek megfejtése vár, hanem maga is társalkodó, aki tudja: egy értelmezést, egy narrációt, egy színrevitelt szemlél, mikor a múzeumba tér, s joga, lehetősége van, saját interpretációjának kialakítására. A múzeum egyre inkább a közönsége felől kezdi el értelmezni önmagát. S ezzel a súlyponteltolódással szinkronban, s ettől semmiképpen nem függetlenül, a múzeumok egyre pontosabban törekednek meghatározni, hogy mely közönségre tegek felé nyitnak, miként törekednek a közösségépítésre, s ezáltal reflektáltabban viszonyulnak saját lehetséges társadalmi szerepvállalásukhoz is.

Múzeumpedagógiai foglalkozások

Habár a tárlatokhoz és a múzeumhoz kapcsolódó tárlatvezetések és foglalkozások évtizedek óta részei a magyarországi múzeumok többségében létező szolgáltatás-kínálatnak, azonban módszertanuk és célrendszerük az idők során folyamatosan módosult. A mi esetünkben az elsődleges cél, a telosz már nem egy adott mennyiségű lexikális tudás átadása a programokon résztvevő, jellemzően a közoktatásban tanuló diákoknak, hanem olyan kreatív helyzetek teremtése, melyekben a tanulók lehetőséget kapnak saját viszonyulásuk, értelmezésük megtapasztalására és képviselésére az élményközpontú, preferáltan csoportos játékok alkalmával.

A *Vonzások és választások* című foglalkozásunkon például a diákok úgy ismerkednek meg a Petőfi-életrajz fordulópontjaival a „*Ki vagyok én? Nem*

mondom meg...” *Petőfi választásai* című tárlatban, hogy Petőfi-korabeli szövegekre támaszkodva, de az életrajzi kronológia monotonitásából kiszakadva, új perspektívából fedezhetik fel a kultusszá merevített költő emberi, izgalmas, átélhető sorsát. A diákok négy csapatot alkotva játszanak, a tárlat más és más termében. Az egyik csoport egy vis maior tantestületi értekezletet visz színre, ahol a diákok által választott tanár-karakterek kapnak szót, és azzal foglalkoznak, Petőfi miért döntött úgy, hogy iskolai tanulmányai lezárása előtt távozik az oktatási intézményből. Segédanyagként Petőfi diáktársainak, illetve tanárainak visszaemlékezéseiből kapnak részleteket, illetve egy rövid profilt a költőről (hányadik iskolája ez, miért kényszerült távozni az előzőekből stb.). A másik csoportnak az a feladata, hogy színre vigye Petőfi és *Szendrey Júlia* viharos jegyességének döccenőit egy „talk show” keretében. Kimondott izgalommal olvassák a kamaszok *Szendrey Ignác* meglehetősen bonyolult tartalmú és nehézkes stílusú levelét, *Szendrey* és *Petőfi* üzenetváltásainak részleteit, illetve a beszámolót a költő futó kapcsolatáról *Prielle Kornélia* színésznővel. Miután a csapatok felkészültek, közösen haladunk végig a tárlaton, együtt élvezve az összes (jellemzően) szellemes produkciót, és a múzeumpedagógus kiegészítő információiból megismerve a *Petőfi-életrajz* vonatkozó érdekességeit, a tárlat kapcsolható tárgyait. A játék kiváló lehetőség arra, hogy egy kultikussá emelkedett költőhöz személyes viszonyt alakítsanak ki a diákok, hogy megsejtsék, *Petőfi* és művészete nem a távoli tisztelet tárgya, hanem hétköznapijaik része is lehet.

Az *Önarckép álarckokban* című, bicentenáriumi Arany-tárlatban is hasonló perspektívaváltás és élményalapú, interiorizálható tudás megszerzése a múzeumpedagógiai foglalkozások célja. A kortárs irodalomtudományi kutatásokat, illetve az emlékkiállítás tradícióját is reflektáltan kezelő, azokat térbe is fordító tárlat alkalmat nyújt arra, hogy a diákok személyes viszonyt alakítsanak ki a költővel, illetve egyes, kiválasztott műveivel. A fiatalok csapat keretek között játszva, mint a *Petőfi-kiállítás*nál, színre vihetik, elképzeltetik *Ágnes* asszony bírószági tárgyalását, közelebb kerülve így a ballada szerkesztettségéhez, a bűn és bűnhődés kérdésköréhez, megtapasztalhatják, milyen szempontokból lehet egy eseményt rekonstruálni, ill. értelmezni, s ezek a perspektívák milyen különböző végkövetkeztetésekhez vezethetnek. Egy másik csapatnak *Toldi márkát* (brandet) kell tervezni, s azon gondolkodni, mit jelent számukra *Toldi* alakja, melyik a legjellemzőbb karak-

terjegye, melyet kiemelve „termékké” formálnának. Elképesztően ötletes, színes megoldások születtek kezdve az edzőteremtől, egészen a zenelejártszóig, mely a hangulatnak megfelelő részleteket szavalna a Toldiból.

A múzeumpedagógiai foglalkozások fő célja tehát, hogy a diákok személyes élménnyel gazdagodjanak az alatt a kilencven perc alatt, melyet a múzeumban töltenek, és ráérezzenek, hogy az irodalmi szövegek, költői sorsok nekik is segíthetnek mindennapi élethelyzeteik kifejezésében és reflektált értelmezésében. Vagyis: segíthetnek élni. Tehát mi nem „olvasókat nevelünk”, hanem lehetőséget teremtünk egy újfajta, kreatív viszonyulás megélésére.

A foglalkozásokon túl...

Mit tesz a Petőfi Irodalmi Múzeum négy főállású múzeumpedagógusa, ha nem a napi – átlagosan két-három – csoportjával együtt járja a tárlatokat? Milyen célközönséget és milyen eszközökkel törekszünk elérni? Milyen fontosabb társadalmi problémákkal tudunk foglalkozni? Milyen online felületeken és hogyan próbáljuk elérni választott célközönségünk egy részét? Vagyis miben más a Petőfi Irodalmi Múzeum múzeumpedagógiai osztályának kínálata, mint más múzeumé? Mik azok a sajátosságok, melyek, divatos szóval élve, a mi „brand”-ünkhöz tartoznak?

● Kiknek?

Bár szép elképzelés, de a gyakorlatban kevésbé megvalósítható, hogy a múzeum programjai mindenkire szóljanak. Közintézményként természetesen mindenki számára nyitva állunk, de az egyes programok, ill. programsorozatok kidolgozásánál és elindításánál, a pályázatok meghirdetésénél, tudnunk kell, kit, hogyan és miért szeretnénk megszólítani, milyen célt szeretnénk elérni a kezdeményezésünkkel.

● Tudományközi műhely – a tehetséggondozás felé

A „látogató-központúság” fogalmához hasonlóan, a tehetséggondozás is meglehetősen szerteágazó, már-már gyűjtőfogalom. A szociálisan hátrányos helyzetű gyerekeknek esélyt teremtő kezdeményezésektől, a kiemelkedő képességű fiataloknak nyújtott segítségtől és képességeik kibontakoztatásáig sok mindenre kiterjed.

A Petőfi Irodalmi Múzeum a *Bölcs Kavics* egyesülettel kooperálva tehetséges diákoknak szervezett

szakköri foglalkozásokkal a diákok interdiszciplináris, kísérletező gondolkodását törekszik erősíteni. A 2018-ban indított, *Bölcs Kavics Urbázis* című, kéthavi rendszerességű, hétfégi, két órás foglalkozásokon a 8–12 éves gyerekek a művészet, az irodalom és a fizika határterületein kalandoznak. Megismerkednek például azzal, milyen irodalmi klasszifikáció lehetséges, ha robotokról esik szó, s maguk is megteremthetnek egy apró, mozgó lényt. Az interdiszciplinaritás nem csupán egy vonzó, esetenként már üresen csengő hívószó, de lehetőség arra, hogy a résztvevők a kapcsolódási pontok feltérképezése, a hálózatban gondolkodás felé mozdulhassanak el. A Bölcs Kavics Urbázis foglalkozásokon egy rövid vetítéssel kísért témafelvetést, majd kísérleteken keresztül, saját alkotások létrehozásával jutnak tapasztalati élményhez arról, milyen színes és izgalmas lehetőségeket, felfedezéseket tartogat a tudományközi együttműködés.

● 16+

Hány, de hány disztrópiikus eszmefuttatást olvashattunk arról, hogy az olvasás veszít jelentőségéből, s hogy a múzeumot a középiskolás fiatalok a lehető legritkábban választják szabad idejük hasznos eltöltésének színhelyeül. Árnyalt elemzésektől a nosztalgikus sóhajokig igencsak széles a választék, s legalább ilyen sokrétű a kérdés maga, mely azt firtatja, mi változott a fiatalság és könyvek és olvasás viszonyában (ha egyáltalán), illetve milyen programokkal szólíthatja meg egy az olvasás/irodalom/könyv köré szerveződő közintézmény a felnövekvő generációt, hogyan válhat számukra otthonos, véleményüket, kérdésselvetéseiket és problémáikat (re)prezentáló intézménnyé?

Az Iskolai Közösségi Szolgálat erre kiváló lehetőséget kínál, habár a PIM által kínált kezdeményezés nevezhető fiatal önkéntességnek is, ugyanis a résztvevők maguk döntenek úgy, a kötelező ötven óra befejeztével, folytatják a megkezdett munkát, és ötleteikkel, programjavaslataikkal, eseményeikkel tovább gazdagítják a múzeum kínálatát. Egy önkéntesünk például hónapokon keresztül fényképezte a múzeumot kívülről, aztán a tárlatokat az épületben, és bepillantott a raktárakba is. A képeiből berendezett egy tárlatot, melyhez a teret és a nyilvánosságot a múzeum biztosította, de a koncepció kidolgozásától, a meghívó megszerkesztéséig és a megnyitó beszéd összeállításáig minden a 16 éves fiatalember felelőssége volt. A PIM helyszínt és lehetőséget, vagyis a szó szoros és átvitt értelmében teret adott annak, hogy

egy középiskolás fotókban elmesélje, miként látja az épületet annak egyre bizalmasabb és titkosabb zugai felé haladva.

A *(már nem) Y-generáció* című, havonta tartott rendezvényt is a fiatalok állítják össze: ők találják ki, hogy milyen témákról és kikkel szeretnének beszélni. Az egyetlen szabály az volt, hogy egy (vagy több) irodalmi műről beszélgetve bontsák ki a témát.

Azok a fiatalok, akik ma már több mint az ötszázadik órájukat töltik a múzeumban, mindannyian jelentkeztek az Iskolai Közösségi Szolgálatra, és éltek azzal a felkínált lehetőséggel, hogy a múzeum gyűjtőköréhez kapcsolható művészi, tudományos törekvéseiket megpróbálják megvalósítani a múzeum kínálta infrastruktúra segítségével. Egyszerre kb. 15–20 önkéntes fiatal kapcsolódhat – szinte munkatársként – a múzeum életébe, és az együtt munkálkodásnak köszönhetően olyan új perspektívából szemlélik a múzeum hétköznapi működését, mely revelatív, illetve belőlük idővel kialakulhat egy olyan szűkebb közösség, akik értik, hogy a múzeum a demokratikus vélemény-nyilvánítás és a kérdésés egyik fontos helyszíne.

● 18+

A múzeumpedagógia szűken vett kompetencia-területén kívülre kalandozva, a felnőtteknek elsődlegesen tudományos, interaktív felfedező alkalmakat kínálunk (pl. havi rendszerességgel városi sétát, rendhagyó esti tárlatvezetést). A kortárs irodalomtudomány aktuális szempontjait, meglátásait integráló, városi és múzeumi kalandok egyfelől pozicionálják a múzeumpedagógiát (avagy andragógiát) a múzeumszakmai hierarchiában és a tágabb közösségi értékrendszerében is. Másfelől olyan közönségréteget érhetnek el ezek a programok, amelynek tagjai jellemzően viszsztatérnek a múzeum más eseményeire is.

A *Budapest 100* rendezvénysorozathoz a PIM is csatlakozott a felnőtteknek szóló városi sétával, mely az utcán fellelhető szövegek (fragmentumok) segítségével tár fel történeteket a Károlyi-palota környékéről, s a gyűjtött szövegekből a csoport tagjai megalkothatták a maguk városi poémáit.

● Pedagógusoknak

Bármelyik közintézményre gondolunk – legyen az könyvtár vagy múzeum –, ahová a pedagógusok elviszik a diákcsoportokat, felmerül a kérdés: hogyan léphetünk kapcsolatba a pedagógus kollégákkal?

Egyfelől tájékoztatni szeretnénk őket a kínálatunkról, másfelől meg akarjuk ismerni az igényeiket, hogy pontosabban érzékeljük elvárásaikat, és hogy valós együttműködést ajánlhassunk számukra.

A tájékozódáshoz és kapcsolattartáshoz jó szolgálatot tesznek a havi rendszerességgel megjelenő hírlevelek és a folyamatosan frissített honlaptartalmak (a facebook és instagram jelenlét). Az internetes felületek számtalan más lehetőséget is tartogatnak. A pedagógusok online jelentkezhetnek be a foglalkozásainkra, amivel jelentősen lerövidíthetik az előzetes egyeztetés folyamatát, és itt visszajelezhetnek, milyennek tartották a foglalkozást/tárlatvezetést. Tíz perc alatt megválaszolható kérdőívünkben azt firtatjuk, milyen élmény volt (kiemelkedő, avagy kevésbé izgalmas) a diákoknak és neki, pedagógusként a kiállításokat megismerni, illetve, milyen javaslata lenne, hogy teljesebbé válhasson a múzeumi élmény, hogy a kiállítások valóban segítsék pedagógiai céljai elérését. A visszajelzésekből megtudtuk, hogy a pedagógusok hasznosnak tartják, ha letölthető tananyagok, illetve ahhoz kapcsolódó játékok is támogatják a múzeumi látogatás előkészítését és lezárását.

2018 tavaszán dolgoztuk ki az első játéksomagot a svábhegyi Jókai-kiállításhoz kapcsolódva, s azóta bővítettük a kínálatot Arany- és Petőfi-anyagokkal. A látogatást megelőző és követő órai tevékenységek hatalmas lehetőséget rejtnek mind a pedagógusnak, mind a múzeumpedagógusnak, hiszen egyfelől a pedagógus képet kaphat a PIM múzeumpedagógiai szempontjairól és módszertanáról, míg a múzeumpedagógus megtudhatja, milyen ismeretekkel, információkkal rendelkeznek azok a diákok, akik a foglalkozásra érkeznek. Ez az együttműködés természetesen nem az információmennyiség maximalizálását szolgálja, hanem azt, hogy a formális és informális oktatás valóban összekapcsolódjanak.

S túl azon, hogy folyamatos párbeszédet kezdeményezünk a pedagógus kollégákkal, kéthavi rendszerességgel szoktunk olyan szakmai rendezvényt szervezni nekik, amelyeken jobban megismerhetjük mindennapi munkakörülményeiket, pedagógiai céljaikat és módszereiket, és mi is bemutathatjuk, véleményeztethetjük velük saját pedagógiai módszertani rendszerünket és praxisunkat.

A közintézmény társadalmi felelőssége

A múzeumok személyi, szakmai és anyagi lehetőségeiktől függően sokféle osztársadalmi kérdésre is reflektálni tudnak.

A Petőfi Irodalmi Múzeum bár nyitott mindenfajta kooperációra, mely fontos társadalmi problémák megoldásában múzeumi szerepvállalást sejtet, két célcsoport mellett köteleződött el, kezdeményező szerepet vállalva a szociálisan halmozottan hátrányos helyzetű (roma) fiatalok esetében a korai iskolaelhagyás kockázatának csökkentésében, illetve a közép-súlyos értelmi fogyatékkal vagy autisztikus spektrumzavarral élő fiatalok támogatásában.

A PIM múzeumpedagógusai közül senkinek nincs speciális szakirányú végzettsége, de mindkét célt kooperációban törekszünk elérni, együtt dolgozva a partner szervezetek gyógypedagógus, pedagógus, pszichológus végzettségű munkatársaival.

A kezdeményezések célja tehát: egyfelől láthatóvá tenni a közös, társadalmi együttélésünk minőségét alapvetően meghatározó problémákat, kijelölni a hozzájuk kapcsolható, előremutató kommunikációs és viselkedési stratégiákat, és megfelelő program-sorozat kidolgozásával, a csoportcél artikulálásával közösséggé válásuk támogatása, és a múzeum „otthonos” térére formálása számukra.

Együttműködés a Kalyi Jag Roma Nemzetiségi Iskolával

A Kalyi Jag második esély iskolába olyan 16 és 22 év közötti roma származású fiatalok járnak, akik korábban már átlagosan két másik közoktatási intézményből távoztak (kiestek).

A 2017–2018-ban megvalósuló, fél éves projektmunka elsődleges célja volt, hogy két irodalmi szöveget alapul véve a heterogén kulturális és etnikai identitás megélésének hatékony (re)prezentálására legyenek képesek a résztvevő fiatalok, hogy egy közösségi kiállítás létrehozásával használják fel a múzeum tereit, és mutassák be, miként látják a világot és benne önmagukat.

A projektmunkába bekapcsolódott diákok három, egyenként 10–15 fős csoportban dolgoztak a projekten. Az egyik csoport a színház- és drámapedagógia eszközeivel törekedett megjeleníteni saját élet- és identitás-problémáit, kérdéseit, kételyeit, vállalásait, a másik csoport képzőművészeti eszközökkel, egy közösen létrehozott kollázs megalkotásával, a harmadik pedig a kreatív írás és olvasás eszközrendszerével a szavak valóságalkító szerepére igyekezett ráirányítani a figyelmet.

A projekt egyik legfontosabb tanulsága az volt, hogy fél év alatt – értékelő és utánkövető rendszer hiányában – gyakorlatilag semmilyen olyan fejlemény

(eredmény) nem mutatható fel, mely segítséget jelentene a diákoknak abban, hogy értékesebb énképet formáljanak magukról. A kitűzött célokat követő együttműködési program minimális hossza legalább egy év, optimális esetben azonban öt-hat évre kellene tervezni a folytatást. A múzeumpedagógusoknak is mindenképpen kooperációban kell elképzelniük az ilyen típusú projekteket. A múzeum feladata, hogy legitimációs potenciáljával érvényes megszólalásként ismertesse fel a marginalizált csoportok megnyilatkozásait, és saját kommunikációs eszközrendszerét is használja fel annak érdekében, hogy minél szélesebb közösség számára váljanak elérhetővé ezek a megnyilatkozások. A múzeumpedagógusok a helyzethez igazodó módszereikkel segítsenek elérni, hogy a diákok stabil önképet tudjanak magukról kialakítani. Az együttműködésbe bevont civil szervezet feladata lenne a logisztikai háttér biztosítása, a szervezési feladatok ellátása, és az együttműködési struktúra kialakítása, egy a felsőoktatási partner a tudományos háttérét biztosítaná a projektnek, mely elengedhetetlen a folyamatos változáshoz, a problémák újragondolásához (s nem utolsósorban a felsőoktatási intézményben tanuló diákok téma iránti alap-attitűdjének körvonalazásához, meghatározásához).

Értelmi fogyatékkal, illetve autisztikus spektrumzavarral élők egy irodalmi múzeumban

Két év alatt öt foglalkozást dolgoztunk ki a *Para-fitt SE* civil szervezettel együtt közép-súlyos értelmi fogyatékkal élő, illetve autisztikus spektrumzavarral tíz és huszonöt év közötti gyerekek és fiatalok számára.

A programok legfőbb célja az volt, hogy a múzeumpedagógia eszközeivel vegyünk részt ezen fiatalok – lehetőségeikhez képest – önállóbb életviteléhez szükséges kompetenciáinak fejlesztésében. A talán túlzóan ambiciózusnak ható cél pontosan kijelölte a foglalkozások két fókuszpontját, a finommotorikus mozgáskészség, illetve az önkifejezés (s ezzel a kooperációs készség) fejlesztését, elsődlegesen szövegek segítségével.

Közül egy év előkészítés és együtt gondolkodás után a *Para-fitt* vezetője javasolta, hogy közösen hirdessünk meg olyan integrált eseményeket, melyek a fogyatékkal élő emberek közösségi együttlétbe bevonásával és az együttműködés során szerzett pozitív tapasztalatok segítségével támogatják az értelmi fogyatékkal élő emberek integrálódását. Együttműködést ajánló gesztusával alapvetően megváltoztatta a

szervezet és a múzeum addigi viszonyát. A múzeum már nem csupán múzeumpedagógiai szolgáltatást nyújtó intézményként értelmeződött, hanem olyan, legitimációs potenciállal bíró térként, mely lehetőséget teremt egyfelől a csoportok megmutatkozására, másfelől közösségteremtésre is. A múzeum szolgáltató közintézményből a csoport láthatóvá válását és a róluk szóló társadalmi gondolkodásmódot, viszonyulási keretrendszert is reflektáltan befolyásoló közösségi intézménnyé vált, vagyis de jure és de facto is közintézménnyé lett.

2017 szeptemberében indultak havi rendszerességgel integrált családi napjaink, illetve városi sétáink...

*

E rövid összefoglalóból kimaradtak olyan fontos kezdeményezések, mint az önkéntesség, az országos pályázatok szervezése, nemzetközi együttműködések, illetve az üzleti szféra felé tett nyitás, azonban a társadalmisítás gondolatához, ahhoz az elképzeléshez, mely célként alakítja a PIM múzeumpedagógiai osztályának munkáját, hogy a múzeum közösségteremtő és megtartó tér és erő legyen, így is elérkeztünk.

*A PIM Múzeumpedagógiai és Felnőttképzési főosztályának munkatársai:
Czékány Anna (hátrányos helyzetű fiatalok), Kádár Anna (tehetséggondozás),
Kodolányi Judit (pedagógus rendezvények, továbbképzés), Sóki Diána (tárlatvezetések, városi séták)*

Múzeumpedagógiai kínálat:

<https://pim.hu/hu/tanulas/iskolaknak/tarlatvezetesek-foglalkozasok>

E-mail: muzeumped@pim.hu